

СПЕЦИФИКА ТОВАРИСЬКОСТІ ОСІБ З РІЗНИМ СТУПЕНЕМ СХИЛЬНОСТІ ДО АВАНТЮРНОСТІ

УДК: 159.9-058.52

Меленчук Н.І.

У статті представлені результати теоретико-емпіричного дослідження специфіки товарисськості осіб з різним ступенем схильності до авантюристичності.

Ключові слова: авантюристичність, товарисськість, індивідуальні відмінності.

СПЕЦИФИКА ОБЩИТЕЛЬНОСТИ ЛИЦ С РАЗНОЙ СТЕПЕНЬЮ СКЛОННОСТИ К АВАНТЮРНОСТИ

Н.И. Меленчук

В статье рассматриваются результаты теоретико-эмпирического исследования специфики общительности у лиц с различной степенью склонности к авантюристичности.

Ключевые слова: авантюристичность, общительность, индивидуальные различия.

THE SPECIFICS OF THE SOCIABILITY OF PERSONS WITH VARYING DEGREES OF INCLINATION TO ADVENTURISM

Melenchuk Natalya

The article examines the results of theoretical and empirical research of specificity of sociability in individuals with varying degrees of inclination to adventurism.

Keywords: adventurous, sociability, individual differences.

В останній час психологічний дискурс все частіше починає звертатися до тем ризику та авантюристичності. Це пов'язано із перетвореннями, що сьогодні відбуваються в українському суспільстві під впливом активних трансформаційних процесів, які вимагають від особистості сміливого, а інколи й швидко-го прийняття рішень в умовах високого ступеню невизначеності.

Важливо відзначити, що авантюризм не є тим, з чим його досить часто плутають у побутовому дискурсі. А саме, авантюризм – це не аферизм, не шахрайство, і не шарлатанство. Навпаки, авантюризм вимагає дуже високої якості професіоналізму і навичок в найрізномінітніших теоретичних і практичних дисциплінах, дуже широкого кругозору, виходу за межі конвенціональної моралі і здатності приймати і ототожнюватися із найрізномінітнішими, часом протилежними точками зору, ідеями і навіть ідеологіями. Авантюризм передбачає вихід за будь-які рамки і межі, поєднання непоєднуваного, готовність до постійної імпровізації [4].

Авантюрна поведінка передбачає активність у сфері взаємодії, а значить, і в сфері спілкування. Аналіз літературних джерел показав наявність зв'язку між схильністю до авантюристичності та деякими якостями особистості, що виявляються у спілкуванні, а саме: екстраверсія, легкість, відвертість, незалежність тощо [3, 7]. Так, французька дослідниця Сюзанна Рот виділила основні якості, що характеризують «зразкового» шукача пригод: непередбачуваність, імпуль-

сивність, зосередженість на сьогоднішньому дні, віра в удачу, що доходить до забобон, багата фантазія, прожектерство, сміливість, рішучість, навіть жорстокість, егоцентричність і товарицькість, любов до зовнішніх ефектів, обманів, міфотворчості, гри, вміння плести інтриги [8]. Це дозволило нам припустити, що однією з ознак авантюрної особистості є товарицькість.

Отже, метою цієї статті є висвітлення результатів емпіричного дослідження специфіки товарицькості, що характерна особам з різним ступенем схильності до авантюрності.

В історії психології у зв'язку з вивченням такого феномену як «авантюрність» відомі наукові роботи Георга Гегеля, Гюстава Лебона, Жана Габрієля де Тарда, Зигмунда Фрейда, Георга Зіммеля, Стефана Цвейга, Еріха Фромма та інші. Зазначеної проблеми торкались Сюзанна Рот, О. Ф. Строев, І. Ю. Тимофєєва та інші.

Визначаючи суть авантюрності, слід зазначити, що цей термін французького походження – «aventurier» означає «пригода». В психологічній літературі «авантюризм» розуміється як схильність до ризикованих, сумнівних дій, пригод, що мотивована виключно або переважно потребою в чуттєвій різноманітності, в яскравих враженнях, в гострих відчуттях, а нерідко також в популярності, славі [1]; поведінка, діяльність, що характеризується ризикованими, безпринципними вчинками заради досягнення легкого успіху, вигоди [2]. «Авантюра» визначається як сумнівне підприємство; справа, розпочата без урахування реальних сил і умов, в розрахунку на випадковий успіх; це легковажний вчинок або ряд вчинків, що здійснюється заради отримання задоволення, розваг [1, 2]. У свою чергу, «авантюрист» визначається як шукач пригод, той, хто схильний до авантюризму; «безпринципний ділок» [1].

В цій роботі ми дотримуємося точки зору, яка розглядає авантюрність або схильність до авантюризму як стійку рису особистості. Авантюрність характеризується: 1) певним способом мислення (легковажністю, поверхневою логікою, слабким урахуванням змінюваних подій, що відбуваються, слабким аналізом конкретної ситуації, орієнтацією на удачу); 2) певними діями, поведінкою, що вільні від будь-яких обмежень, вимог, умовностей заради досягнення легкого і швидкого успіху; 3) супроводжуються позитивним настроєм, радісним очікуванням легкого успіху, передчуттям позитивного результату. Пропонується розрізнити поняття «авантюризм», «схильність до аферизму» і «схильність до ризику». Як правило, на відміну від аферизму, умисного нанесення шкоди іншій людині своїми діями, особи, схильні до авантюризму, не планують; на відміну від схильності до ризику, що супроводжується відчуттям небезпеки, прояв авантюрності супроводжується легкою ейфорією [5].

Таким чином, враховуючи вищесказане, авантюрність розглядається нами як властивість особистості, як стійка схильність до певного емоційного настрою, способу мислення, поведінки, дії, що характеризуються вільними від будь-яких зовнішніх вимог і умовностей вчинками заради досягнення легкого і швидкого успіху найчастіше без урахування конкретної ситуації.

Стосовно товарицькості, слід зазначити, що вона розглядається як один з видів психічної активності людини. Товарицькість є стійким прагненням до спілкування, до особистісного контакту з людьми, що виявляється в легкості вступу до соціального контакту, прагненні до самовираження в спілкуванні,

бажанні здійснювати обмін думками й почуттями з іншими, характеризується індивідуальною стійкістю і специфікою [6]. Даний феномен визначається наступними параметрами активності в спілкуванні: потреба, ініціативність, широта кола спілкування, легкість, усталеність та виразність спілкування (А. І. Ільїна, Л. В. Жемчугова, А. І. Ольшаннікова, О. П. Саннікова та ін.). В роботах О. П. Саннікової ці параметри товариськості розглядаються як біполярні континууми, на полюсах яких умовно розташовуються індивідууми з яскраво вираженою товариськістю, з одного боку, і вираженою нетовариськістю – з другого [6].

Таким чином, виражена товариськість визначається наявністю таких динамічних якостей, як: потреба в спілкуванні, ініціативність, швидкість реакції, широта кола спілкування, легкість вступу до контакту, стійкість і виразність спілкування. Відповідно, нетовариськість характеризується замкнутістю, важкістю вступу до соціального контакту, відсутністю потреби в спілкуванні, млявістю, малою виразністю, відсутністю ініціативності в спілкуванні не тільки з незнайомими людьми, але і з близькими, відсутністю прагнення до нових знайомих, повільним звиканням до нових людей та інше. Індивідуальні відмінності в товариськості між людьми виявляються в якісно-кількісному поєднанні компонентів (параметрів) [5].

Для вивчення специфіки товариськості в осіб, схильних та не схильних до авантюристичності, були використані такі надійні та валідні психодіагностичні методики: для виявлення осіб, схильних до авантюристичності, було застосовано процедуру «Розміщення себе на шкалі авантюристичності» (модифікація методики Т. Дембо та С. Рубінштейна). Вибір цієї процедури зумовлений, по-перше, тим, що в доступній нам психологічній літературі ми не знайшли методик, що діагностували б схильність до авантюризму. По-друге, ця процедура давала нам можливість виявити осіб з різним рівнем прояву авантюристичності. Попередньо був розроблений загальний «предмет оцінки», котрий був наданий кожному досліджуваному з метою створення у представників вибірки єдиного уявлення про мінімальні та максимальні прояви авантюристичності. Для діагностики товариськості був застосований «Тест-опитувальник формально-динамічних показників товариськості» (О. П. Саннікова). Ця методика спрямована на дослідження 6 параметрів товариськості: потреба в спілкуванні, ініціативність в спілкуванні, широта спілкування, легкість в спілкуванні, усталеність спілкування та виразність спілкування [5].

Емпіричне дослідження проводилось на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса). Вибірку склали слухачі навчання факультету післядипломної освіти та роботи з іноземними громадянами відділення перепідготовки кадрів зі спеціальності «Психологія» (101 особа у віці від 18 до 40 років).

Статистична обробка здійснювалась за допомогою комп'ютерної програми SPSS 13.0 for Windows. Використовувались кількісний (кореляційний) та якісний (метод «профілів» і метод «асів») аналіз даних.

У табл. 1 надані результати кореляційного аналізу між показниками товариськості та шкалою авантюристичності.

Таблиця 1
Значимі коефіцієнти кореляції між показниками товарищкості і шкалою авантюристичності

Шкала авантюристичності	Показники товарищкості					
	ПС	І	Ш	Л	У	В
Авантюристичність	137	206*	232**	233*		116

Примітка: 1) нулі і коми опущені; 2) позначення ** – значущість зв'язку на рівні $p \leq 0.01$; * – $p \leq 0.05$; 3) $N=101$; 4) умовні позначення: ПС (потреба в спілкуванні), І (ініціативність у спілкуванні), Ш (широта спілкування), Л (легкість у спілкуванні), У (усталеність спілкування), В (виразність спілкування).

Результати, що представлені в таблиці, свідчать про наявність додатних значимих зв'язків між означеними показниками та тенденції до подібних зв'язків. Так, загальний показник схильності до авантюристичності виявив значимі додатні зв'язки з показниками товарищкості: І (ініціативність у спілкуванні) та Л (легкість у спілкуванні) – на 1% рівні; та з показником Ш (широта спілкування) – на 5% рівні. Виявлені додатні зв'язки між зазначеними показниками підтверджують активну природу авантюристичності та виражають активне ставлення особистості до оточуючого світу людей, відображають потребу ділитися своїми думками з іншими.

Загалом, кореляційний аналіз підтвердив порівнянність досліджуваних психологічних характеристик. Це дозволило нам приступити до якісного аналізу даних, що дозволяє групувати досліджуваних за вираженістю певної ознаки і вивчити їх психологічні профілі. З цією метою за допомогою методу асів були обрані дві групи досліджуваних, а саме – група осіб, схильна до авантюристичності (ГАmax) та група осіб, не схильна до авантюристичності (ГАmin). На рис. 1 представлені профілі товарищкості у осіб з високим і низьким рівнем схильності до авантюристичності, аналіз яких дасть можливість виявити найхарактерніші відмінності.

На осі абсцис позначені формально-динамічні показники товарищкості, на осі ординат – їх значення, надані у процентилях. Середня лінія ряду проходить через 50-й перцентиль. Значення показників є середнім арифметичним, що були окремо вираховані в двох зазначених групах. Ступінь вираженості того чи іншого показника визначається за його розташуванням стосовно середньої лінії ряду. Відхилення від середньої лінії ряду у бік збільшення значень свідчить про тенденцію до позитивного полюса, у бік зменшення – до негативного полюса.

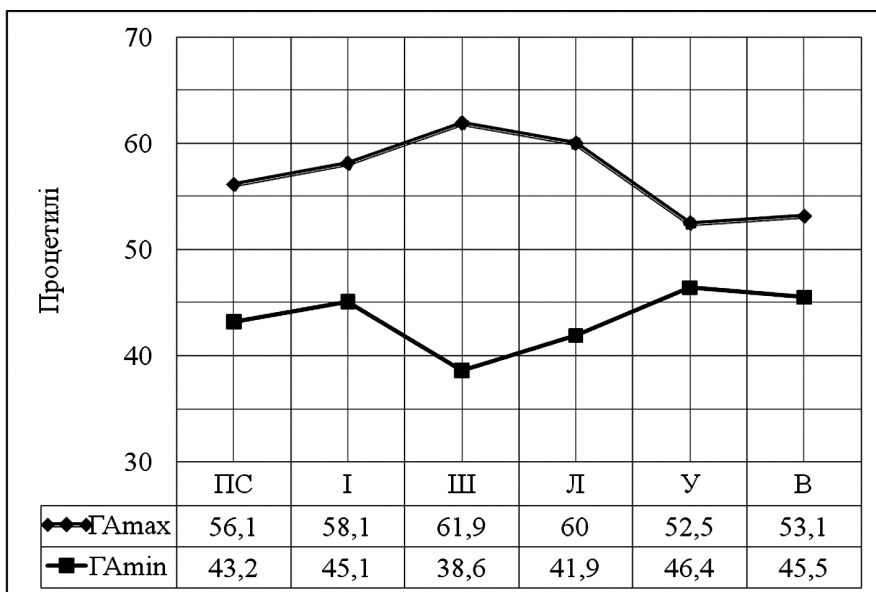

Рис. 1. Профілі показників товарищкості в групах осіб з максимальною та мінімальною схильністю до авантюристичності

Примітка: ГAmax (N=25) – група осіб, схильних до авантюристичності; ГAmin (N=26) – група осіб, не схильних до авантюристичності.

У даному випадку профілі розташувалися за своїми координатами на протилежних полюсах щодо середньої лінії ряду. Але слід зазначити, що профіль представників групи осіб, схильних до авантюристичності (ГAmax) розташовується в просторі третього квартилю розподілу (діапазон значень міститься від 50 до 75 перцентилей), а не четвертого (від 75 до 100 перцентилей). Стосовно профілю групи осіб, не схильних до авантюристичності (ГAmin), то він розташовується в просторі другого квартилю розподілу (діапазон значень міститься від 25 до 50 перцентилей), а не першого (від 0 до 25-го перцентилей). Це свідчить про відсутність в даній вибірці яскравих представників досліджуваних груп осіб.

Перш ніж співвіднести профілі між собою, розглянемо специфіку кожного профілю окремо. З цією метою проаналізуємо (за зменшенням) ранги значень показників товарищкості даних груп досліджуваних (див. табл. 2). Це дозволило упорядкувати домінуючі фактори і описати індивідуально-типологічні характеристики особистості представників кожної групи.

Таблиця 2

Ранги показників товарищкості груп осіб, що розрізняються ступенем схильності до авантюрності

Ранги	Групи осіб з максимальним та мінімальним рівнем схильності до авантюрності	
	Група ГАmax	Група ГАmin
1	Ш+ широта спілкування	Ш- вузькість спілкування
2	Л+ легкість спілкування	Л- відсутність легкості спілкування
3	І+ ініціативність	І- низька ініціативність

Отже, у групі досліджуваних з високою схильністю до авантюрності найбільші значення (перші три рангові місця) посідають такі показники, як Ш+ (широта спілкування), Л+ (легкість спілкування), І+ (ініціативність), а в групі досліджуваних з низьким рівнем схильності до авантюрності – Ш- (вузькість спілкування), Л- (відсутність легкості спілкування) та І- (недостатня ініціативність).

Разом з тим, візуальне порівняння профілів показує, що якщо у представників групи досліджуваних з низьким рівнем схильності до авантюрності, значення показників товарищкості наближаються до середньої лінії ряду, то «авантюрні» особи, демонструють більш високі значення показників товарищкості.

Спираючись на опис компонентів товарищкості і на аналіз означених профілів, можна вважати, що особи, схильні до авантюрності (ГАmax) характеризуються як товарищкі, оскільки в них виражені усі характеристики активності в спілкуванні. Їм властиві широта, легкість та ініціатива в спілкуванні. Авантюрні особи схильні до широкого спілкування в новому колективі, прагнуть до великої компанії, віддають перевагу відпочинкові в широкому колі людей. Тому, в них, як правило, велика кількість знайомих і друзів (Ш⁺). Авантюрні особи також відрізняються легкістю в спілкуванні (Л⁺). Це свідчить про те, що вони можуть швидко встановлювати нові контакти, легко знайомитись з новими людьми. Такі люди завжди відчувають легкість, комфорт та свободу в новій обстановці, вільно самовиражаються, проявляючи власну індивідуальність. Для даної групи осіб характерна ініціативність в установленні контактів, зав'язуванні знайомств, які часто перетворюються в дружні стосунки, спроможність включатися в розмову з людьми за власною ініціативою і вести її у відповідності з власними цілями (І⁺). Ці данні підтверджують розуміння авантюрності як активного ставлення до світу, її дієву сутність.

Представники групи осіб з низьким рівнем схильності до авантюрності (ГАmin) у всіх параметрах товарищкості показують нижчі значення. Ці особи характеризуються насамперед вузькістю спілкування (Ш⁻), їм не властиве часте зав'язування знайомств, і вони, як правило, не мають великої кількості знайомих і друзів. Такі люди не проявляють ініціативність в спілкуванні (І⁻), не вступують першими в бесіду з незнайомими та не виступують ініціаторами у знайомствах. У них слабка потреба в контактах з іншими людьми (ПС⁻), тобто їм властиве більш пасивне ставлення до світу оточуючих їх людей, вони

не прагнуть нових знайомств. Отже, найбільш характерні особливості спілкування неавантюристичних осіб відповідають таким їх особливостям, як труднощі в міжособистісних стосунках, побоювання або неприйняття соціального оточення.

Висновки: 1. Теоретично встановлено, що авантюризм — це властивість особистості, стійка схильність до певного емоційного настрою, спосіб мислення, поведінка, дії, що характеризуються вільними від будь-яких зовнішніх вимог і умовностей вчинками заради досягнення легкого і швидкого успіху найчастіше без урахування конкретної ситуації.

2. Для вивчення специфіки товарищескості у осіб, схильних та не схильних до авантюристичності, застосовувались такі психодіагностичні методики: «Тест-опитувальник формально-динамічних показників товарищескості» О. П. Саннікової та процедура «Розміщення себе на шкалі авантюристичності» (модифікація методики Т. Дембо та С. Рубінштейн).

3. Отримані в ході кореляційного аналізу дані підтвердили правомочність зіставлення формально-динамічних показників товарищескості та авантюристичності. Встановлені позитивні додатні значимі зв'язки між загальним показником схильності до авантюристичності і такими показниками товарищескості, як І (ініціативність у спілкуванні) та ІІ (легкість у спілкуванні) та ІІІ (широта спілкування).

4. Виявлені психологічні характеристики авантюристичних та неавантюристичних осіб. Результати якісного аналізу показали, що авантюристичним особистостям властива велика широта спілкування, тобто, вони мають достатньо широке коло знайомих і малознайомих людей, яке постійно росте завдяки ініціативності самих досліджуваних. Крім того, в порівнянні з неавантюристичними особистостями авантюристи відрізняються легкістю вступу до соціальних контактів, легкістю включення в соціальну і міжособистісну взаємодію. Вони легко орієнтуються в ситуації спілкування, не зазнають труднощів при включенні в бесіду і також легко виходять з бесіди.

Все сказане вище дозволяє вважати, що особам з різним ступенем схильності до авантюристичності властива відповідна специфіка товарищескості.

Література:

1. Словарь русского языка: в 4-х тт. / [ред. А. П. Евгеньев]. — 2 изд., испр. — Т.1. — А-Й., 1981. — 698 с.

2. Жмуров В. А. Большой толковый словарь по психиатрии / В.А. Жмуров. — Джангар, 2010. — 864 с.

3. Ильин Е. П. Психология риска / Е. П. Ильин. — СПб. : Питер, 2012. — 288 с.

4. Лебедько В. Магический Театр как метод философии Авантюризма: [Электронный ресурс]. Режим доступа к источнику: <http://www.lebedko.su/30-avtorskij-razdel/nedavnie-stati/259-lebedkoadventuremt>.

5. Санникова О. П. Феноменология личности: Избранные психологические труды / О. П. Санникова. — О. : СМЛ, 2003. — 256 с.

6. Санникова О. П. Эмоциональность в структуре личности / О. П. Санникова. — О. : Хорс, 1995. — 334 с.

7. Тимофеева И. Ю. Авантюризм в русской культуре конца XVII - первой четверти XIX века: дис. ... канд. культурологических наук : 24.00.01/ Ирина Юрьевна Тимофеева. — Комсомольск-на-Амуре, 2005. — 151 с.

7. Roth S. Aventure et aventuriers au XVIIIe siecle. Essai de sociologie litteraire. These, Lille, 1980. T. 1–2.

THE SPECIFICS OF THE SOCIABILITY OF PERSONS WITH VARYING DEGREES OF INCLINATION TO ADVENTURISM

Melenchuk Natalya

Abstract. *The article presents the results of empirical research of specificity of sociability in individuals with varying degrees of inclination to adventurism. Penchant for adventurous regarded as stable personality characteristics as defined emotional way of thinking, behavior, actions, characterized by free from any claims, actions conventions to achieve quick and easy success often without specific situation.*

In this work were used such psychological methods: the procedure «Placing on the scale of adventurism» (modification techniques by Dembo and S. Rubinstein) and «The test-questionnaire of formal-dynamic parameters sociability» by O. P. Sannikova. Data were processed using quantitative (correlation) and qualitative (method «aces» and method «profiles») data analysis.

Correlation analysis confirms mapping formal-dynamic parameters of sociability and adventurism. The correlation analysis revealed a positive significant positive relationship between the common index of propensity to adventurism and such indicators sociability as an initiative in communication, easiness of communication and latitude communication.

Psychological characteristics of adventurous individuals and not adventurous individuals were identified. The results of the qualitative data analysis showed that adventurous individuals are characterized latitude of communication; they have quite a wide circle of friends and strangers. Adventurous individuals are easily oriented in the situation of communication, have no difficulties with association and also leave the conversation easily. Thus individuals with varying degrees of inclination to adventurism are characteristic corresponding to the specificity of sociability.

Keywords: *adventurous, sociability, individual differences.*

СПЕЦИФІКА ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОГО І ДІЯЛЬНІСНОГО КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

УДК 378.147:37

Левченко Я.Е.

Статья посвящена проблеме использования современных педагогических технологий в процессе подготовки будущего учителя. Определены пути формирования когнитивного и деятельностного компонентов профессиональной направленности личности будущего учителя-филолога в процессе подготовки будущих учителей к профессиональной деятельности.